

Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра фінансово-економічної безпеки та інтелектуальної власності

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

на тему:

«Сучасний стан та вектори зміцнення військової безпеки»

Студента 1 курсу магістратури
групи ФЕБм - 11
Галузі знань 1801 – специфічні категорії
Спеціальності 8.18010014 “Управління
фінансово-економічною безпекою”
Пилипів Р. А.

Керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2016 рік

План

Вступ

1. Поняття, сутність та правова природа військової безпеки держави
2. Аналіз розвитку військової потужності та військового потенціалу

України

3. Механізми посилення та вибір шляхів забезпечення технічної складової національної безпеки з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу України

Висновки

Список використаної літератури

Вступ

Актуальність теми дослідження зумовлена об'єктивним характером, який свідчить про те, що основні виклики та загрози національним інтересам України у війсьній сфері залишаються. Вони стають динамічнішими, частині з них притаманний асиметричний характер, а частина інтегрується з іншими загрозами, які самі по собі не є військовими. Значну увагу виділено на розробку шляхів забезпечення воєнної безпеки способів усунення зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці держави. В умовах зростання зовнішніх викликів та хронічної соціальної кризи, яка спостерігається в українському суспільстві з дня проголошення незалежності, особливого значення набуває проблема військової безпеки України.

Мета та завдання даної роботи полягають у дослідженні та визначенні особливостей регулювання воєнної безпеки України — створити і підтримувати таке політичне, міжнародне і військово-стратегічне становище країни, яке б виключало можливість для будь-якої держави або союзу держав шляхом будь-яких видів дії послабити роль і значення України як суб'єкта міжнародних відносин, змінити вектор її соціально-економічного розвитку, завдати або створити умови для завдання шкоди її національним інтересам

Специфіка воєнної безпеки полягає в тому, що вона характеризує здатність держави і її Збройних Сил протидіяти або не допускати нанесення шкоди національній безпеці засобами збройного насилля.

Розглядають дві сторони воєнної безпеки: зовнішню і внутрішню, де зовнішня це – можливість і здатність нейтралізації воєнної сили, яка діє із-за кордону; а внутрішня це – нейтралізація внутрішніх деструктивних проявів воєнної сили.

– Для досягнення цієї мети необхідні розробка і послідовне проведення реалістичного військово-політичного курсу, підвищення рівня соціально-економічного розвитку, зміцнення воєнної організації держави, виходячи з військових погроз його національним інтересам, визначення і використання найбільш ефективних можливих форм і способів їх нейтралізації.

Об'єктом дослідження виступає комплекс способів та засобів забезпечення військової безпеки. Він включає в себе, зокрема: мирні засоби вирішення міжнародних спорів; системи колективної безпеки (універсальну і регіональну); заходи щодо запобігання гонки озброєнь і роззброєння; неприєднання і нейтралітет; заходи довіри.

Також військова безпека забезпечує захист:

- людини і громадянина - їхні конституційні права і свободи;
- суспільства - його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;

держави - її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.[2, 3]

Предметом дослідження виступає військова безпека з урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів мають бути зосереджені на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації [2, 4].

Зростаючі потреби Збройних сил, складності розробки та виробництва сучасного озброєння та військової техніки, необхідність накопичення матеріальних засобів для забезпечення нових військових формувань під час мобілізації, складність переводу економіки на виробництво за планами військового часу викликають необхідність постійної наявності й удосконалення військової економіки в Україні. Її прерогативою повинні бути організація

оборонної промисловості виробництва зброї, воєнної техніки та інших матеріальних засобів, забезпечення воєнної промисловості трудовими, фінансовими та іншими ресурсами [15, 73].

На даний момент набуває розвитку чітка політична стратегія та сили забезпечення воєнної безпеки України. На нашу думку, значного прискорення вона набула на підставі анексії Криму та бойових дій на Донбасі.

1. Поняття, сутність та правова природа військової безпеки держави

Військова безпека України як одна з найважливіших складових національної безпеки підтримується складним комплексом політичних економічних та інших заходів. Переважне значення надається заходам політичного характеру, спрямованих на створення сприятливої для країни зовнішньої та внутрішньої обстановки, зміцнення міжнародного авторитету держави, усунення існуючих та потенційних конфліктних ситуацій. Однак ефективність цих заходів досягається лише за умов, якщо вони сполучаються з діями оборонного характеру, спрямованого на силове стримування можливого агресора та блокування його спроб домогтися політичних цілей за допомогою зброї [4, 17].

Дослідженням питань військової безпеки останніми роками приділялася значна увага як з боку учених, так і з боку практиків у сфері забезпечення безпеки різних держав. Усі вони відзначають, що військова безпека є важливою складовою національної стратегії безпеки кожної держави. На сучасному розвитку наукової думки саме вона стала інтегруючим домінантом попередніх уявлень про оборону і захист Батьківщини.

Безпека – це діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення загрози, здатної загубити їх, знищити матеріальні і духовні цінності, перешкодити їх прогресивному розвитку. Наявність безпеки є необхідною умовою життєздатності людини, суспільства і держави, одним з основних мотивів діяльності людини і світового співтовариства.

Поняття національної безпеки відображає провідну роль нації – політичної, громадянсько-державної спільноти як носія інтересів розвитку суспільства, вказує на те, що національна державність залишається основною формою політичної організації суспільства, а національна держава продовжує відігравати роль важливого суб'єкта міжнародних відносин.

Військова безпека є фундаментом національної безпеки і при наростанні загроз національній безпеці набуває пріоритетного значення.

Воєнна безпека держави – це складова національної безпеки держави, яка визначає стан захищеності національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави від посягань із застосуванням воєнної сили.

На думку багатьох вчених військова безпека - це стан захищеності прав та свобод громадян, базових інтересів та цінностей суспільства і суверенної держави від можливих зазіхань із застосуванням воєнної сили. Особливістю воєнної безпеки є те, що вона є частиною державної безпеки і в той же час функціонує як самостійне явище. Воєнні аспекти мають всі інші види безпеки – соціальна, економічна, екологічна, інформаційна тощо.

Військову безпеку доцільно розглядати з урахуванням таких показників як:

- стан захищеності від загроз (якісний показник);
- система заходів для забезпечення готовності держави протистояти загрозам, і навіть система громадських відносин (системний показник);
- володіння відповідний рівень військового потенціалу (кількісний показник).

Військова безпека є фундаментом національної безпеки і при наростанні загроз національній безпеці набуває пріоритетного значення.

Поняття воєнної безпеки тісно пов'язане з воєнною небезпекою – системою політичних, економічних, воєнних та інших факторів у відносинах між державами, яка за певних обставин і умов здатна привести держави до воєнного конфлікту різного масштабу. Воєнна небезпека для України, як і для інших держав, полягає у можливості стати об'єктом воєнної агресії з боку іншої держави або союзу держав.

Події 2014-2015рр. привернули пильну увагу суспільства України до питань обороноздатності держави. Як приклад, за всі попередні роки незалежного існування нашої держави сталою тенденцією у цій сфері було лише перманентне зниження бойових та оперативних можливостей національного війська. Але це не єдина причина важких втрат яких зазнала Україна внаслідок зовнішньої агресії в сполученні з проявами сепаратизму.

Багато в чому ці втрати пов'язані з недоліками доктринальних засад оборони держави, з неготовністю системи підтримання воєнної безпеки до рішучих ефективних дій в умовах жорсткої воєнно-політичної кризи.[5, с.34]

Основними ознаками і необхідними умовами виникнення та існування воєнної небезпеки для держави з боку потенційного агресора є:

- наявність у агресивної сторони прихованих інтересів (територіальних, економічних та інших претензій) для задоволення яких може бути необхідне використання військової сили;

- орієнтація і готовність військово-політичного керівництва держави-агресора до використання військової сили;

- склад та стан готовності збройних сил, які забезпечують агресору можливість ведення наступальних бойових дій проти держави – об'єкта агресії.

Поняття воєнної безпеки і воєнної небезпеки хоч і за змістом протилежні, мають багато спільних рис. Обидва явища виникають в одних і тих же суспільних сферах – політиці, економіці, ідеології, військовій сфері тощо. Як воєнна безпека, так і воєнна небезпека створюються однаковими суб'єктами (державами, націями, військово-політичними лідерами і т. д.). Серед засобів їх досягнення пріоритетне місце посідає військова сила. Головним є те, що воєнна безпека і воєнна небезпека спрямована на однакові об'єкти – держави, території, населення, ресурси тощо. Відмінність між воєнною безпекою і воєнною небезпекою полягає в тому, що предметом воєнної небезпеки є оволодіння, опанування, загарбання, а воєнної безпеки – захист, збереження забезпечення умов для існування та розвитку держави.

Воєнна безпека і воєнна небезпека відрізняються також сукупністю засобів, за допомогою яких вони виникають у міждержавних відносинах. Якщо для воєнної небезпеки характерні перш за все засоби збройної боротьби, то воєнна безпека, хоч і опирається на військову силу, повинна досягатися передусім невоєнними засобами (політичними, економічними тощо).

Говорячи про воєнну безпеку нашої держави доцільно насамперед визначитися з основними джерелами і чинниками воєнної небезпеки для

України за сучасних умов і в перспективі. Існуючі джерела воєнної небезпеки для України за походженням можна поділити на зовнішні та внутрішні.

До основних зовнішніх джерел належать:

- наявність територіальних претензій до України;
- зацікавленість у змінні зовнішнього та внутрішнього політичного курсу України на свою користь;
- прагнення до зменшення політичної, економічної, воєнної ваги України в інтересах свого домінування в регіоні;
- ведення проти нашої держави ворожої пропаганди, підтримка дій сепаратистських сил в Україні в інтересах свого домінування в регіоні;
- зацікавленість у встановленні контролю над стратегічними об'єктами та комунікаціями України;
- наявність поблизу кордонів України значних угруповань військ.

Наведенні джерела набувають додаткового значення під впливом об'єктивних чинників, які діють у сусідніх державах. До найважливіших з таких чинників належать:

- внутрішня економічна й соціально-політична нестабільність;
- недостатня правова врегульованість міжнародних відносин з Україною;
- наявність потужного воєнного потенціалу в поєднанні з парламентним зростанням воєнних витрат [6, 86].

На сьогодні найбільша концентрація зовнішніх джерел воєнної небезпеки для України за сукупністю їхніх проявів існує з боку Російської Федерації.

Що стосується внутрішніх джерел воєнної небезпеки для України, то найсерйознішим з них є сепаратизм, прояви якого супроводжуються створенням і застосуванням незаконних збройних формувань. Каталізаторами сепаратистських настроїв є проблеми національних меншин, міжконфесійні протиріччя та економічні й соціально-політичні негаразди в суспільстві.

На сьогодні можна констатувати, що воєнна небезпека для України була реалізована через анексію Російською Федерацією у 2014р. Автономної Республіки Крим, що є прямим порушенням територіальної цілісності України,

та вкрай небезпечно розгортання за підтримки РФ сепаратистського руху на Сході України. Фактично Україна перебуває зараз у стані війни, особливістю якої є її так званий “гібридний” характер. На думку В. П. Горбуліна, кожен конкретний елемент “гібридної війни” не новий по суті й використовувався у всіх війнах минулого, але унікальними є узгодженість і взаємозв’язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника. При чому інформаційний чинник в окремих випадках стає самостійним складником і виявляється не менш важливим, ніж військовий.

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці Україні становлять:

У зовнішній сфері:

- посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав;
- спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав;
- воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України.

У сфері державної безпеки:

- розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб;
- загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян;
- поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності;
- злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму;
- загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об’єктів на території України;
- можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів;

- спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави;

- прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України.

У воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України:

- поширення зброї масового ураження і засобів її доставки;
- недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності;

- нелегальна міграція;
- можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами;

- нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалося;

- небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності;

- повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України;

- накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для Збройних Сил України військової техніки, озброєння, вибухових речовин;

- незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України;

- незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей;[5, 91]

У внутрішньополітичній сфері:

- порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатня

ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України;

- можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад;

- загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України;

- структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози національній безпеці;

В економічній сфері:

- істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;

- ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;

- нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;

- критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;

- недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці;

- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;

- нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;

- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;
- неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці;
- критичний стан з продовольчим забезпеченням населення;
- неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави;
- «тінізація» національної економіки;
- переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними [13, 98].

Важливою передумовою протидії основним загрозам національній безпеці України є створення ефективної системи забезпечення національної безпеки.

Таким чином, національна безпека України як інтегральне явище охоплює такі види безпеки, як політична, економічна, державна, соціальна, інформаційна, економічна, гуманітарна, воєнна безпека та ін.

Національна безпека виступає одним з рівнів функціонування міжнародної безпеки як діяльності держав по створенню відносин між народом і державою, які виключають реальні загрози розвитку людства.

2. Аналіз розвитку військової потужності та військового потенціалу України

Однією з найважливіших складових сектору безпеки та системи забезпечення військової потужності є Воєнна організація держави. Її місце та роль у цій системі надзвичайно велика, можна сказати визначальна для забезпечення безпеки будь-якої країни. В різні часи військова потужність держави не була постійною, вона змінювалась, маючи стійку тенденцію до зменшення ролі Воєнної організації як державного механізму країни.

В Україні протягом останнього часу ми так розвинули демократичні засади в напрямку до європейського рівня, що маємо м'яко кажучи, незрозуміле ставлення державної влади до побудови воєнної організації, особливо в питаннях її фінансування. Конституція України в своїх статтях дає той необхідний інструментарій, який повинен бути використаний для будівництва основних засад Воєнної організації держави та розвитку військового потенціалу. Однак, на жаль, в Україні до цього часу не вироблено спільного підходу до побудови Воєнної організації держави, а отже, не в повному обсязі визначено основні завдання, функції та склад, без чого неможливо забезпечити ефективну роботу як сектору безпеки, так і системи забезпечення національної безпеки взагалі [7, 11].

Склад, завдання, діяльність та перспективи її подальшого розвитку за останній період висвітлювали у своїх статтях чимало авторів, у поглядах яких щодо зазначених питань розвитку Воєнної потужності держави немає однозначної думки. Останнім часом ми бачимо тенденцію до розширення складу Воєнної організації держави, особливо її управлінської складової, то ж, яким повинен бути її оптимальний склад?

Можна цілком погодитись із авторами, що Воєнна потужність держави і обороно-промисловий комплекс є складовими системи забезпечення національної безпеки України, що несуть перешкоди чинному законодавству.

Незрозумілою та необґрунтованою є позиція ряду авторів, які відносять обороно-промисловий та науковий комплекси до елементів Воєнної організації

держави. Ці два комплекси є суб'єктами системи забезпечення національної безпеки і теоретично можуть стати суб'єктами Воєнної організації держави тільки за певних обставин (у разі ведення збройного конфлікту за звичаями війни) [8, 34].

Так із Конституції України випливає (ст.17), що найважливішими функціями держави є захист суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки держави, здійснення яких повинно покладатися на Збройні Сили України, правоохоронні органи та органи державної влади. Крім того, не визначено основні складові Воєнної організації держави, які мають впливати з функцій держави у сфері національної безпеки.

Основний спосіб вирішення завдань – глибоке реформування сил оборони України із залученням адекватного фінансового й матеріального ресурсів за політичної та економічної підтримки країн-партнерів. При цьому необхідно відмовитися від екстенсивного шляху реформування (нарощування кількісних параметрів сил оборони) на користь інтенсивного (збільшення бойових та оперативних спроможностей сил оборони через підвищення їх якісних параметрів). Отже загальна чисельність ЗСУ, інших складових сил оборони в умовах мирного часу може залишатися на досягнутому на сьогодні рівні. Це стосується й загальної чисельності традиційних озброєнь (танків, гармат, літаків тощо). Основні зусилля слід зосередити на підвищення рівня бойової та оперативної підготовки військ з одночасним радикальним оновленням системи управління ними та якісних характеристик озброєння та військової техніки, зокрема принципово нових зразків розроблених на основі сучасних технологій.

У короткостроковій перспективі основні зусилля мають бути спрямовані на забезпечення комплексних системних змін в організації та функціонуванні сектора безпеки і оборони(СБО) України, насамперед:

- Перегляд доктрин, стратегій і конвенцій, а також удосконалення законодавчої бази з питань підтримання воєнної бази та оборони;

- Розроблення ефективного механізму регулювання на кризові ситуації, вдосконалення системи управління військами в операціях та бойових діях;
- Уточнення ролі й завдань складових СБО на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях;
- Поетапне вдосконалення організаційних структур сил безпеки та оборони України, оптимізацію чисельності особового складу, кількості озброєння та військової техніки;
- Досягнення оперативної сумісності складових СБО України, планомірний перехід до стандартів НАТО (STANAG) в організації, озброєнні та підготовці військ, а також у системі оперативного прийняття рішень;
- Відновлення справності та продовження ресурсу, модернізацію, створення нових систем та уніфікацію зразків озброєння й військової техніки;
- Перегляд концепції бюджетного планування й забезпечення ресурсами, радикальне поліпшення забезпечення ведення бойових дій шляхом запровадження сучасних логістичних механізмів.

Потрібне стратегічне переосмислення концепції оборони України з урахуванням досвіду подолання кризи 2014-2015рр., запровадження нових методів керівництва обороною, які ґрунтуються на європейському досвіді та спираються на єдиний критерій – високу ефективність за прийнятих витрат [1, 12].

На часі є розроблення та реалізація перспективних моделей ЗСУ, інших складових СБО з урахуванням планомірного переходу до стандартів НАТО (STANAG), у тому числі стосовно структури ЗСУ.

За результатами Комплексного огляду СБО України було розроблено проекти основних документів оборонного планування, якими, зокрема, визначено обрис майбутніх ЗСУ.

Структуру майбутніх ЗСУ складатимуть:

- Генеральний штаб ЗСУ;
- види ЗСУ - Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили ЗСУ;

- Сили спеціальних операцій та Високомобільні десантні війська;
- органи військового управління, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, які не належать до видів ЗСУ.
- Збільшено загальну чисельність ЗОУ до 250 тис. осіб.

За строками готовності ЗСУ поділяються на сили негайного реагування, сили нарощування та сили резерву. Зберігаються призначення і роль сил та засобів бойового чергування.

Переглянуті місця дислокації частин і з'єднань ЗСУ з урахуванням постійної військової присутності на Сході й Південному Сході держави.

Важливим завданням є вдосконалення системи територіальної оборони, забезпечення її ефективного функціонування, створення резерву сил для територіальної оборони. У системі мобілізації створюється необхідна кількість добре укомплектованих військових комісаріатів, які працюють з Єдиним державним реєстром військовозобов'язаних [10, 74].

У найближчий час ЗСУ та інші військові формування мають бути оснащені справними й частково модернізованими (новими) озброєнням і військовою технікою. В інтересах вирішення цього завдання доцільно створити при Кабінеті Міністрів України під головуванням віце-прем'єр-міністра України структуру з повноваженнями збалансування потреб оборони, державного оборонного замовлення, обсягів фінансування і можливостей оборонно-промислового комплексу, координації та контролю у сферах військово-технічної політики й військово-технічного співробітництва.

Наведені та інші заходи з реформування ЗСУ покладені в основу під час розроблення Державної цільової оборонної програми оптимізації та реорганізації ЗСУ на 2015—2017 рр. та Державної цільової оборонної програми розвитку озброєння та військової техніки. Реалізація зазначених програм дасть змогу забезпечити оперативні можливості ЗСУ, потрібні для оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Військовий потенціал — це можливості держави чи коаліції держав утримувати й удосконалювати збройні сили, підвищувати їхню боєздатність,

поповнювати навченими кадрами, забезпечувати сучасною зброєю та військовою технікою і всіма видами постачання в мирний і воєнний час. Будучи взаємопов'язаним з економічним, науково-технічним та морально-політичним потенціалом, військовий безпосередньо проявляється у військовій могутності держави.

Зміст військового потенціалу становлять: кількість і якість озброєння та військової техніки; ступінь забезпеченості військ матеріально-технічними засобами у розмірах, необхідних для ведення сучасної війни; кількість особового складу, його морально-політична, психологічна, загально-освітня, військова та військово-технічна підготовка; ступінь підготовленості командних кадрів; наявність навчених і готових до мобілізації резервів; рівень розробки воєнних доктрин і теорій; бойова готовність збройних сил; мобілізаційні можливості держави тощо [11, 44].

Всі компоненти військового потенціалу пов'язані між собою і взаємовпливають один на одного. Оснащення збройних сил ядерною зброєю надає військовому потенціалу держави якісно нового значення.

Козирем України на світовому ринку озброєнь і техніки є та обставина, що за попередні десятиріччя в ряді країн світу накопичилася значна кількість озброєння колишнього радянського виробництва. Усе це відкриває для України потенційні можливості за умов певного динамізму й активності стати фаворитом в галузі модернізації деяких зразків озброєння та військової техніки, а також експорту запчастин до них та інших комплектуючих.

Постачання запасних частин, обслуговування техніки, створення відповідної інфраструктури, підготовка фахівців і, що найголовніше, надання послуг в модернізації зразків озброєння ряду країн, а також послуг у військово-промисловій базі може стати однією з найбільших перспектив українського військово-технічного співробітництва із зарубіжними країнами (за оцінками експертів, на ці види військово-економічної діяльності припадає майже третина всіх контрактів, що укладаються на світовому ринку озброєнь та військової техніки).

Що ж до основних перепон в нарощуванні Україною експорту свого озброєння та військової техніки, то сюди можна віднести передусім фінансову слабкість країни (продаж озброєння та військової техніки - справа не тільки прибуткова, а й така, що потребує значних інвестицій), а також відсутність системи після продажного обслуговування і маркетингу. Крім того, для завоювання нових для України ринку озброєння та вибору стратегії військово-технічного співробітництва необхідною умовою є вивчення структури конкретного регіону, балансу сил, ставлення країн-імпортерів до військового експорту, присутність традиційних експортерів на цьому ринку тощо.

Якщо розглянути проблему виходу українського оборонно-промислового комплексу з кризового стану з позиції підвищення експортного потенціалу України стосовно продукції та послуг військового призначення, то необхідність переходу від політики обвальної конверсії підприємств комплексу до реконструкції військового виробництва підтверджується досвідом інших країн у вирішенні цього складного завдання [12, 38].

На 2016 рік Міноборони України отримає рекордні 55,5 млрд. гривень. Ця сума - найбільша з 1991 року. У порівнянні з минулим роком збільшилася і «процентна вага» відрахувань на Міноборони. У 2015 році на потреби оборонного відомства було виділено 8,3% від усього бюджету, цього року на 0,4% більше.

Як заявляла міністр фінансів, згідно з показниками бюджету України на 2016 рік, 5% від валового внутрішнього продукту країни підуть на оборону і безпеку, що зробить його рекордним. Правда, в цю цифру увійшли витрати і на Міноборони, і на Міністерство внутрішніх справ.

Якщо ж порахувати витрати тільки на армію і флот, а також перевести в долари, то ця сума виглядає менш переконливо, всього 2,3 млрд. доларів. Особливо, якщо врахувати гроші, виділені в 2015 році, коли Міноборони отримало 45 млрд. гривень або 2,85 млрд. доларів, за курсом НБУ на початок 2015 року.

Якщо ж вичленувати з бюджету всі статті на оборону, то Міноборони, Нацгвардія, прикордонники, СБУ і розвідка в 2016 році повинні отримати 76,6 млрд. гривень, або 3,17 млрд. доларів, або 11,47% від усього бюджету.

Але навіть такі, дійсно вагомі для країни цифри далеко не рекордні порівняно з військовими бюджетами інших країн, особливо враховуючи фактичний стан війни. Так, в країні-агресорі Росії на 2016 рік заплановано 43 млрд. доларів, що склало 19% від усієї видаткової частини держбюджету.

Бюджет 2016 роки змінив розподіл коштів у Міноборони України. На командування і управління військами в 2016 році, порівняно з минулим роком, виділено на 57,9 млн. гривень більше, всього – 0,33 млрд. гривень. Але в процентному співвідношенні цифра залишилася та ж - 0,6% від усіх бюджетних коштів Міноборони. Однак помітно зменшилося виділення грошей на розвиток і розробку озброєнь - на 139 млн. або на 2,1%. Загалом цього рік на нову зброю закладено 4,6 млрд. гривень.

У процентному співвідношенні зменшився і розмір статті на забезпечення діяльності військ, відразу на 3,9% від виділених Міноборони грошей, разом – 42,6 млрд. гривень. Зате з'явилася абсолютно нова стаття - реалізація заходів щодо підвищення обороноздатності країни. На неї направлено 3,6 млрд. гривень.

Більше грошей виділено на медичне забезпечення - на 270 млн. гривень, у порівнянні з минулим роком. Цього року закладена цифра - 1,5 млрд. гривень. А ось на житло для військовослужбовців вирішили заощадити, виділивши на 253 млн. гривень менше, всього - 0,68 млрд. гривень.

Враховуючи анексію Криму і бойові дії на Донбасі оборонний бюджет України можна також розглянути в порівнянні з російським. І варто зазначити, що санкції Заходу дали свій прямий результат. Москва змушена скорочувати свої військові витрати від року в рік. Так, Росія в 2016 році виділила на «воєнну» 43 млрд. доларів, тоді як минулого року вона витратила на цей напрямок 53,2 млрд. доларів, а в 2014 – 84,5 млрд. доларів [13, 8].

При цьому навіть ці гроші для Кремля далися нелегко, склавши 19% від усієї видаткової частини бюджету Росії на 2016 рік. Таке зменшення витрат на "національну оборону", як називають в Росії свої військові потреби, свідомо відкине Кремль в рейтингу країн, які дозволяють собі великі фінансові витрати на армію.

Так, безумовний світовий лідер оборонних витрат - США, на 2016 рік запланував 607 млрд. доларів на потреби Пентагону. Близько 120-150 млрд. на військову сферу витратить Китай. А у Великобританії в планах мало не дворазове збільшення свого військового бюджету, до 58 млрд. доларів. Трохи менше витратить і Саудівська Аравія, яка вельми негативно налаштована щодо дій Росії в Сирії – 56,7 млрд. доларів.

Військові витрати Росії в 43 млрд. доларів вже можна порівняти з військовим бюджетом Японії, яка запланувала витратити на 2016 рік 41,7 млрд. доларів і неодноразово піднімала питання про приналежність Курильських островів.

Нагадаємо, що в 2016 році армія України отримає новітню самохідну гаубицю НАТО на базі танка «Оплот». Головною особливістю нової зброї стане потужна 155-мм гаубиця, виробництва однієї з країн НАТО. Це дозволить українській армії отримати серйозну перевагу під час артилерійських дуелей у війні на Донбасі.

На сьогодні армія залишається реальною і дієвою силою забезпечення національної безпеки, що покликана вирішувати будь-які завдання у разі застосування воєнної сили проти України. Крім того, завданнями для армії є наступні: підтримання на належному рівні технічної надійності і бойової готовності сил і засобів раннього попередження нападів, виконання державних програм модернізації озброєння та військової техніки, своєчасна утилізація надлишкових і застарілих боєприпасів та озброєння, виконання завдань цивільної оборони, готовність особового складу до ліквідації наслідків катастроф та стихійних лих, виконання яких дозволить забезпечити

національну безпеку у громадському секторі та й сприяти державній безпеці загалом [15, 36].

На найближчу перспективу пріоритетами в діяльності оборонного відомства є завершення роботи з переходу на нові стандарти бойової готовності та підготовки військ (сил), поліпшення матеріально-технічного забезпечення та оснащення ЗСУ. В умовах широкої підтримки громадськості України та переважної більшості прогресивних, країн світу, а також з урахуванням досвіду, набутого під час проведення АТО, всі заплановані реформи будуть реалізовані й уже найближчим часом дадуть позитивний результат.

3. Механізми посилення та вибір шляхів забезпечення технічної складової національної безпеки з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу України

Як відомо, в період існування Радянського Союзу зразки (комплекси, системи) озброєння та військової техніки (далі ОВТ), якими оснащалися Збройні сили (ЗС) розроблялися й вироблялися за замкненим циклом всередині держави. Лише незначна частина ОВТ поставлялася з країн Організації Варшавського договору (ОВД), що вироблялася відповідно до міжнародного поділу праці в державах членах Ради економічної взаємодопомоги. Розпад ОВЛ та СРСР спричинив утворення нових держав і розрив економічних зв'язків між організаціям, підприємствами й компаніями - розробниками та виробниками ОВТ.

У результаті навіть Російська Федерація, на території якої було зосереджено головну частин військово-промислового комплексу СРСР, зараз не може самостійно виробляти всю потрібні їй номенклатуру зразків ОВТ. Зважаючи на те, ще на момент розпаду СРСР оборонно-промисловий комплекс (далі - ОПК) України складав 30% союзного, відсоток ОВТ, які Україна може самостійно виробляти, є ще меншим, ніж з РФ [6, 19]. Від імпортних поставок значною мірою залежать українські підприємства електронної, електротехнічної й деяких інших галузей, що пов'язано з відсутністю в Україні олова, нікелю міді, дорогоцінних металів. Підприємствами, що найбільше залежать від імпорту, є також звичайні та суднобудівні заводи.

Підприємства України різних форм власності, що виробляють товари військового призначення, нині спроможні виробляти за замкненим циклом близько 10% загальної номенклатури ОВТ для потреб ЗС України та сектору безпеки і оборони загалом [2, 3]. Тобто замкнених циклів виробництва за більшістю номенклатури зразків ОВТ в Україні не існує. Загалом стан ОПК України характеризується:

- неможливістю задоволення потреб ЗС держави в ОВТ в повному обсязі; _
- фрагментацією галузі й диспропорціями в її сегментах;

- переважно державною формою власності на підприємствах і неефективністю управління на національному, галузевому рівнях та на рівні підприємств;

- низьким рівнем технологічної оснащеності і браком ресурсів (управлінських, кадрових, фінансових) для розвитку, ускладненим доступом до інвестиційних і кредитних ресурсів;

- значною залежністю від іноземних постачальників і замовників), низьким рівнем диверсифікованості підприємств ОПК;

- слабким залученням до міжнародної кооперації.

Нині вітчизняний ОПК має науково-технічний потенціал для створення конкурентоспроможних зразків ОВТ за такими напрямками: військово-транспортна авіація, високоточне ракетне озброєння повітряного й наземного базування, радіолокаційні станції, системи супутникової навігації та електронної протидії, модернізація зенітних ракетних комплексів, виробництво патрульних катерів, танкове, авіаційне й корабельне двигунобудування, створення космічних апаратів, ракетноносіїв і ракетного озброєння тощо.

Але за відсутності цільової державної політики та науково обґрунтованих шляхів її реалізації щодо визначення головних напрямів розвитку, реструктуризації та диверсифікації ОПК цей процес значною мірою відбувався стихійно і через об'єктивні економічні чинники розпиту держави, і під впливом таких суб'єктивних чинників, як менеджерські здібності й технічна грамотність керівників підприємств, ставлення місцевих органів влади тощо[12].

Отже, в сучасних умовах, коли через сік тематичне недофінансування стан українського ОВТ характеризується значною фізичною і моральною зношеністю, а ОПК має тенденцію до деградації, значно загострилася проблема тотального переозброєння ЗС України. Розв'язати її самостійно Україна, на жаль, не може, тому змушена шукати інші шляхи оснащення власних ЗС ОВТ. які будуть відрізнятися для кожного типу залежно від його наявного кількісно-

якісного складу (далі КЯС), можливостей ОПК України та економічних можливостей держави загалом.

Розглянемо послідовність заходів, або алгоритм дій, які, на наш погляд, необхідні під час наукового обґрунтування та прийняття рішень щодо вибору шляхів забезпечення ЗС ОВТ на етапі формування середньострокових програм розвитку ОВТ.

Цілком природно, що задоволення потреб ЗС України в ОВТ має відбуватися за умови мінімізації витрат держави на їх придбання, експлуатацію (бойове застосування) та утилізацію. Для цього в межах здійснення наукових досліджень із тактико-техніко-економічного обґрунтування заходів середньострокових програм розвитку ОВТ, які розробляються на 6 років [4], проводиться пошук можливості досягнення (дотримання) визначеного ГШ ЗС України бойового потенціалу угруповань військ. Тут під «бойовим потенціалом» (через багатоваріантність та суперечливість його визначення й розрахунку) розумітимемо КЯС ОВТ ЗС України, який обґрунтовується Генеральним Штабом ЗС України на основі наявних або потенційних загроз національній безпеці України. Зазначений КЯС ОВТ є по суті потребою ЗС України в номенклатурі, кількості та якості ОВТ або «моделлю» системи озброєння ЗС України [3, 27].

Виходячи із зазначеного, цільовою функцією досліджень щодо пошуку можливих шляхів оснащення ЗС України ОВТ має бути мінімізація різниці між його потрібним КЯС і динамікою зміни наявного КЯС у середньостроковій перспективі. Разом з тим існують певні об'єктивні обмеження щодо задоволення потреб ЗС України в ОВТ, пов'язані з наявністю або відсутністю технологічного оснащення та відповідних виробничих потужностей Підприємств ОПК України тощо.

Інакше кажучи, вихідними даними на початковому етапі розроблення середньострокової програми розвитку ОВТ залежно від початкових умов і визначеної динаміки компенсації некомплекту ОВТ:

1) щорічна потреба в кількості ОВТ кожного типу, які повинні надходити до військ;

2) початковий потенціал вітчизняного ОПК щодо створення та виробництва необхідної номенклатури ОВТ потрібного рівня якості (бойових і технічних властивостей).

Визначення щорічної потреби в кількості ОВТ кожною галузю, які повинні надходити до військ, залежатиме від:

- поточного некомплекту для досягнення потреби з урахуванням виведення з експлуатації ОВТ за рахунок фізичного старіння у поточному році та результатів виконання відповідних програмних заходів за попередні роки;

- намагання (необхідності та доцільності) у поліпшенні КЯС (заміни морально застарілих) ОВТ угруповань військ (сил) у спосіб оновлення (модернізації, заміни на нові) зразків ОВТ даного типу з урахуванням економічних можливостей держави.

Початковий потенціал або можливості вітчизняного ОПК щодо створення та виробництва необхідної номенклатури ОВТ, що мають бойові й технічні властивості потрібного рівня, характеризуються:

- наявністю технологічного оснащення виробничих потужностей і навченого персоналу щодо виготовлення певної номенклатури ОВТ за замкненим циклом;

- переліком робіт, які підприємства виконують власними потужностями в разі існування залежності від імпортованих комплектуючих виробів (вузлів, агрегатів) і послуг.

У результаті аналізу можливостей ОПК України для подальших досліджень необхідно отримати відомості про частку вітчизняних підприємств у процесі розроблення та виробництва ОВТ кожного типу за всією номенклатурою зразків, які потрібно поставити у війська в середньостроковій перспективі, в тому числі про потенційні можливості підприємств. Відповідно, отримується перелік окремих вузлів, агрегатів, інших складників ОВТ, які не виробляються та потенційно не можуть бути вироблені на підприємствах ОПК

України без суттєвих фінансових, матеріальних, часових і людських витрат. Крім того, може виникнути інша ситуація, коли за наявності в Україні підприємств, що виробляють окремі вузли, агрегати й інші складники ОВТ, виробничі потужності щодо створення зразка в цілому відсутні.

Сформовані в описаний вище спосіб вихідні дані надають можливість розпочати процес пошуку шляхів задоволення потреб ЗС України в ОВТ.

Нині в Україні існує система озброєння, що була сформована за часів Радянського союзу та має відповідну залежність від військової інфраструктури, наявності фахівців з обслуговування та бойового застосування ОВТ і системи їх підготовки, конструкторсько-технологічної й виробничої бази підприємств ОПК тощо. Цілком природно, що перехід на марки ОВТ, вироблені за стандартами ISO для ЗС країн членів НАТО, потребує відповідної заміни суміжних за призначенням зразків на ОВТ закордонного виробництва, а найчастіше й переобладнання всієї військової інфраструктури або значної її частини, підготовки фахівців за кордоном тощо. Крім того, у процесі експлуатації, бойової підготовки та застосування за призначенням виникає залежність від іноземної системи технічного обслуговування та ремонту, закупівлі за кордоном запасних частин, комплектуючих, боєприпасів (ракет). Така докорінна зміна системи озброєння потребує значних фінансових, матеріальних, людських і часових витрат і, з огляду на економічні спроможності України, здебільшого є недоцільною. Тому закупівля за кордоном того чи іншого зразка (комплексу, системи) ОВТ або їх складників (окремих комплектуючих виробів, вузлів та агрегатів) має розглядатися після проведення детального тактико-техніко-економічного обґрунтування такого шляху в разі неможливості або недоцільності виробництва в Україні [4, 67].

Виходячи із зазначеного, під час дослідження шляхів забезпечення ЗС ОВТ необхідно виходити з потенційних можливостей ОПК України, тому пріоритетність вибору відповідного шляху при прийнятті управлінських рішень, в ідеалі, має відповідати такій послідовності:

- 1) розроблення та виробництво ОВТ, складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах ОПК України;
- 2) участь у коопераційних проектах зі створення ОВТ, складових частин (вузлів, агрегатів);
- 3) ліцензійне виробництво ОВТ, складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах ОПК України;
- 4) розгортання виробництва ОВТ, складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах ОПК України або побудова нових підприємств;
- 5) закупівля ОВТ за кордоном, у тому числі за офсетом, лізинг ОВТ;
- 6) пошук альтернативних шляхів компенсації потреби в даному типі ОВТ, в тому числі нетрадиційних або асиметричних.

Розроблення та виробництво ОВТ, складових частин (вузлів, агрегатів») на підприємствах ОПК України є ідеальним варіантом у разі наявності в країні конструкторсько-технологічних можливостей, виробничих потужностей і відповідного кадрового потенціалу. Власне виробництво забезпечує його контроль з боку Держави та мобілізаційні можливості, відповідає принципам протекціоністської оборонно-промислової політики щодо вітчизняних виробників. виключає залежність від закордонних постачальників, може підвищити надійність поставок і має чимало інших позитивних моментів. Однак реалізація зазначених переваг у сучасних умовах стає дедалі проблематичнішою. Наприклад, надійність поставок певних виробів на конкурентному сегменті світового ринку може бути вищою, ніж вітчизняного підприємства, яке балансує на грані банкрутства. Крім того, крупносерійні сучасні закордонні зразки можуть бути вищої якості й мати істотні переваги в ціні порівняно з дрібносерійною продукцією вітчизняного підприємства рівня 80-90-х років ХХ ст.

Але забезпечити нині необхідний для національного виробництва озброєння обсяг науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), темп інвестицій в ОПК і на передовому рівні розробляти й

підтримувати у виробництві всю номенклатуру ОВТ та їх складових частин неспроможна жодна країна у світі, включаючи США.

Така ситуація зумовлює розширення участі України в коопераційних проектах зі створення ОВТ, складових частин (вузлів, агрегатів), яка здебільшого є сприятливішою та економічно доцільнішою порівняно з ліцензійним виробництвом та іншими через можливість залучення до створення наукових виробів з високою часткою доданої вартості, кількісна потреба яких у ЗС України недостатня для розгортання серійного виробництва, а загальна потреба країн, що беруть участь у кооперації відповідно дає змогу зменшити вартість одиничного зразка.

Цей шлях є фактично єдиною реальною можливістю для держави з ослабленою економікою брати активну участь у розробленні та серійному виробництві зразків ОВТ та їх складових (комплектуючих) елементів, впливати на їх характеристики, а також використовувати новітні технології, якими володіють держави - учасники кооперації. Спільне виробництво ОВТ в кооперації з іншими країнами забезпечує (поряд із однозначним зменшенням витрат на створення ОВТ) збереження науково-технічного й виробничого потенціалів ОПК, надає можливість розвивати його за пріоритетними напрямками, сприяє міжнародній інтеграції у сфері ВТС та пришвидшує адаптацію до світових умов і стандартів [5, 47].

Після Другої світової війни передача різним країнам ліцензій на виробництво ОВТ і налагодження ліцензійного виробництва стало першим кроком до становлення міжнародної військово-промислової кооперації. Ліцензійні угоди створили передумови для розвитку більш високих форм міжнародної науково-виробничої кооперації різної складності в галузі військової продукції від спільної модернізації поставлених раніше ОВТ до спільного розроблення, виробництва та поставки у треті країни нових зразків. Тому ліцензійне виробництво певної номенклатури ОВТ або їх складових частин буде доцільним тільки в разі відсутності можливості кооперації в межах міжнародного військово-технічного співробітництва.

Цей шлях використовується за відсутності науково-технічної, технологічної та виробничої бази для створення потрібного для власних ЗС ОВТ. Він дає можливість отримати відсутні в країні технології та перейти в перспективі до створення даного виду ОВТ власними силами.

Закупівлю зразків ОВТ за кордоном використовують держави, не спроможні самостійно або в кооперації з будь-ким створювати ОВТ, а також за незначної потреби в даному зразку ОВТ. Лізинг ОВТ використовується, як правило, для отримання надто дорогого озброєння, коли немає необхідних коштів для його закупівлі.

Отже, наукові дослідження з вибору одного із зазначених шляхів постачання до військ ОВТ полягають у здійсненні воєнно-економічного аналізу, який на основі визначених вихідних даних щодо КЯС наявного й потрібного ОВТ і можливостей ОПК України дасть змогу вирішити завдання щодо досягнення (або підтримання на необхідному рівні якості) потрібної «моделі» системи озброєння ЗС України з мінімальними витратами на всіх етапах життєвого циклу зразків (комплексів, систем) ОВТ.

На початку досліджень визначається рівень повноти власного виробництва кожного з потрібних типів (марок) ОВТ - від наявності замкненого циклу - через певний ступінь часткового виробництва - до повної відсутності галузі в Україні.

У разі наявності замкненого циклу досліджується відповідність зразка, що планується до розроблення, оперативно-стратегічним, оперативно-тактичним і тактико-технічним вимогам, які висуваються Міністерством оборони та Генеральним штабом ЗС України після проведення відповідних наукових обґрунтувань.

Якщо ОПК України спроможний розробити й запустити у серійне виробництво зразок (комплекс, систему) ОВТ із властивостями, що задовольняють необхідним вимогам, дослідження переходять до наступного етапу визначення прогнозних економічних показників, таких як:

- вартість закупівлі зразка ОВТ з урахуванням планового розміру серійності;

- економічні показники життєвого циклу зразка ОВТ з урахуванням його експлуатації за умови проведення планової бойової підготовки та бойового застосування, в тому числі вартість ракет і боєприпасів (для бою техніки);

- вартість створення й утримання відповідної військової інфраструктури;

- вартість тренажерів у потрібній кількості що забезпечить планове навчання особового складу відповідних штатних підрозділів і частин (для коштовних типів бойової техніки та високоточних засобів ураження);

- вартість і часові показники підготовки персоналу з технічного обслуговування упродовж життєвого циклу зразка (комплексу, системи) ОВТ.

У разі якщо зразок (комплекс, система) ОВТ, який спроможна виробляти вітчизняна промисловість за замкненим циклом, не відповідає сучасним вимогам, тобто є морально застарілим, здійснюються дослідження щодо можливості й доцільності його тактико-технічних характеристик до необхідного рівня. Паралельно, залежно від обсягів і ступеня складності розроблення, здійснюється пошук закордонних аналогів.

Якщо зразок (комплекс, система) ОВТ має достатній модернізаційний потенціал, а вітчизняна конструкторсько-технологічна база заповідні можливості для досягнення необхідного рівня якісних властивостей, здійснюється зазначений вище комплекс досліджень із визначення економічної доцільності модернізації зразка. У разі відсутності необхідного потенціалу здійснюється пошук можливості спільного розроблення потрібної номенклатури комплектуючих виробів або цілісного зразка.

За часткової можливості виробництва фінішного зразка (комплексу, системи) ОВТ. у разі відсутності власних потужностей або технологічного оснащення для виробництва комплектуючих виробів (складання фінішного зразка здійснюються дослідження щодо можливості їх розроблення у вітчизняних конструкторських бюро. При цьому враховуються наявні конструкторські напрацювання в цьому напрямі, кадровий потенціал,

фінансово-економічні та часові показники здійснення відповідних дослідно-конструкторських робіт, розроблення технологій та освоєння виробництва.

Якщо розгортання власного виробництва виявляється надто складним або таким, що погребує значних фінансових, матеріальних, людських і часових витрат, паралельно аналізуються можливості спільного розроблення необхідних виробів з іноземними підприємствами (фірмами, компаніями, корпораціями) або закупівлі готових виробів, які задовольняють визначеним вимогам [6, 31].

У разі відсутності в Україні конструкторсько-технологічної й виробничої бази для створення та серійного виробництва певного типу зразка (комплексу, системи) ОВТ з потрібними якісними властивостями, а також за неможливості його самостійного або спільного з іншими країнами створення, здійснюються дослідження щодо пошуку можливості закупівлі за кордоном альтернативних зразків або комплектуючих виробів для модернізації наявних на озброєнні в Україні. Для цього:

- визначається потреба в номенклатурі, кількості та якості ОВТ (комплектуючих виробів) іноземного виробництва;
- формується перелік альтернатив закордонного ОВТ необхідного рівня якості різних країн-виробників;
- здійснюється аналіз політики підприємств - можливих постачальників щодо схем придбання ОВТ.

На етапі досліджень, що передує процесу прийняття управлінських рішень, коли сформований перелік альтернативних варіантів забезпечення ЗС ОВТ з урахуванням можливостей власного розроблення й виробництва, потенціальних можливостей спільних коопераційних проектів зі створення ОВТ і прийнятні пропозиції щодо закупівлі імпортованих зразків, здійснюється аналіз економічної доцільності обрання того чи іншого варіанта з визначенням зазначених економічних показників, до яких додаються:

- вартісні й часові показники розроблення зразка (комплексу, системи) ОВТ для варіанта модернізації наявних зразків на вітчизняних підприємствах та

при розробленні нових зразків у кооперації вартість імпортованих комплектуючих виробів порівняно з показниками ефективніше її (дослідження за критерієм ефективності вартість) для варіанта модернізації наявних зразків за рахунок встановлення імпортованих комплектуючих.

Висновки

Підсумовуючи можна зробити висновок, що під впливом еволюції поглядів на засоби і способи забезпечення національної безпеки росте розуміння необхідності кардинального переосмислення підходів до формування системи забезпечення воєнної безпеки, переконання в тому, що без її вдосконалення неможливо добитися головної мети - забезпечити національну безпеку (стабільне міжнародне і внутрішньополітичне положення країни, її суверенітет і територіальну цілісність, захист і реалізацію національних інтересів) як невоєнних заходів, так і воєнної сили. Також доцільно вирішити проблему, пов'язану з положенням Закону України „Про оборону України” щодо обов'язкового рівня фінансування потреб національної оборони.

Важливою передумовою протидії основним загрозам національній безпеці України є створення ефективної системи забезпечення національної безпеки.

Національна безпека як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави є об'єктивною передумовою становлення та розвитку державної самостійності України, фактором утвердження демократичного суспільства.

Таким чином військова безпека України як одна з найважливіших складових національної безпеки підтримується складним комплексом політичних економічних та інших заходів. Переважне значення надається заходам політичного характеру, спрямованих на створення сприятливої для країни зовнішньої та внутрішньої обстановки, зміцнення міжнародного авторитету держави, усунення існуючих та потенційних конфліктних ситуацій.

У процесі функціонування національної безпеки реалізуються національні інтереси України – фундаментальні цінності, потреби, прагнення українського народу, без яких неможливе його існування.

Також важливими завданням виступають вдосконалення системи територіальної оборони, забезпечення її ефективного функціонування, створення резерву сил для територіальної оборони. У системі мобілізації створюється необхідна кількість добре укомплектованих військових

комісаріатів, які працюють з Єдиним державним реєстром військовозобов'язаних.

Наукові дослідження з вибору одного із зазначених шляхів постачання до військ ОВТ полягають у здійсненні воєнно-економічного аналізу, який на основі визначених вихідних даних щодо КЯС наявного й потрібного ОВТ і можливостей ОПК України дасть змогу вирішити завдання щодо досягнення (або підтримання на необхідному рівні якості) потрібної «моделі» системи озброєння ЗС України з мінімальними витратами на всіх етапах життєвого циклу зразків (комплексів, систем) ОВТ.

Отже, внутрішня нестабільність є першочерговою загрозою національній безпеці країни. Кожен з аспектів національної безпеки є взаємопов'язаний з іншими і є визначальним для досягнення державної стабільності та громадської злагоди. Важливою потребою держави для досягнення цього є переосмислення пріоритетів державної політики у сфері нових викликів та загроз.

Тому адекватне реагування політичного керівництва країни на появу нестабільних ситуацій у різних сферах життєдіяльності та наявність об'єднуючої національної ідеї, з максимальним врахуванням інтересів усіх, дасть змогу державі ефективно вирішувати проблеми і розбудовувати власну систему національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України під 4 листопада 2014 року “Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки”: указ Президента України під 14 листопада 2014 року. №880/2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504/2014>
2. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. №964-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003. - №39. - ст.351
3. Аліщенко В. Професіоналізація Збройних Сил України: від ідеї до втілення // Національна безпека і оборона. - 2012. - № 18
4. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: - указ Президента України від від 24 вересня 2015 року № 555/2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
5. Правові основи військового будівництва та воєнно-цивільних відносин: зб. законодав. актів з питань нац. безпеки і оборони / ред. Рада: Г. К. Крючков, Б. П. Андресюк, В. П. Горбулін та ін. – К. Парламент вид-во, 2014 року.
6. Про організацію оборонного планування : закон України // Відомості Верховної Ради України. - 2012. - № 4. - Ст. 97.
7. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 142; Про внесення змін до Конституції України : Закон України від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 2. — Ст. 44.
8. Горбулін В. П. “Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. П. Горбулін // Стратегічні пріоритети. “ 2014. - № 4.
9. Указ Президента України № 453/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 травня 2014 року “Про заходи щодо зміцнення національної безпеки України у воєнній сфері”» від 5 травня 2014 р.

[Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://zakonO.rada.gov.ua/laws/show/453/2014>.

10. Указ Президента України №880/2014 »Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року “Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки” від 14 листопада 2014 р. (Електронний ресурс). - Режим доступу: <http://gblor.ru/blogs/ukaz-prezidenta-ukrani-8802014polni/381193>

11. Ярмоленко А. Системні недоліки Збройних Сил України на сучасному етапі // Політичний менеджмент. - 2006. - № 2 (17). - С. 54.

12. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року: (Біла книга України). - К.: Аванпост-прім. – 2004року.

13. Рафальський О. Етнополітична ситуація в Автономній Республіці Крим як чинник стабільності в Україні // Центр інформації та документації кримських татар.

14. Воєнна безпека і оборона України. Тлумачний словник нормативно-правових та наукових термінів і визначень. //Під ред. Ф. В. Саганюк. Національний науково-дослідний центр оборонних технологій і воєнної безпеки України. — К.: 2007

15. Стратегія національної безпеки України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.niss.gov.ua/publik/File/2015_analit/strategiya_2015.pdf.

